

The necessity to pay attention to the topics of economic education in the curriculum of junior high school based on future studies and research
Parvaneh Elyasi Garmaroodi¹, Fatemeh Parasteh-Ghombavani², Fahimeh Al-Sadat Haghighi³

¹M.A. in Curriculum, Department of Educational Science, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

²Assistant Professor of Department of Educational Sciences, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

³Ph.D. of Educational Science Department, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran

Abstract

The present study was conducted to aims at investigate the necessity to pay attention economic education based on future studies in junior high school. The above research is descriptive and has been done in two parts: content analysis and Delphi technique. In content analysis section, the statistical population was the books of the junior high school in 2020-2021, which were analyzed by purposeful sampling of 20 books with the help of cataloging tools. The validity of the checklist was confirmed by 3 professors of educational sciences and its reliability was confirmed by Holste's method (0.99). Then the results of content analysis by Delphi technique were confirmed by 27 experts in the field of futures studies, economics and curriculum planning who were selected by snowball method. Kendall's correlation coefficient was used to examine the degree of consensus and coordination of experts' opinions. Findings indicate that the current content of high school textbooks is insufficient in terms of addressing the components of economic education and needs to be reviewed. In this review, three components of economic understanding, entrepreneurial ability and professional understanding and skills are prioritized. The components of creating an economic attitude in the context of life, skills training and familiarity with jobs should also be included in the course content of this course. At the same time, training specialized teachers is effective in creating real experiences to better understand the concepts of economic education and educating families to institutionalize economic education in this course.

Keywords: futures studies, curriculum, economic education, junior high school, curriculum content.

ضرورت توجه به مباحث تربیت اقتصادی در برنامه درسی دوره اول متوسطه مبتنی بر مطالعات آینده‌پژوهی

پروانه الیاسی گرمارودی¹، فاطمه پرسته قمبوانی^{2*}، فهیمه السادات حقیقی³

¹کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

²استادیار گروه علوم تربیتی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

³دکترای علوم تربیتی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی ضرورت توجه به مباحث تربیت اقتصادی مبتنی بر مطالعات آینده‌پژوهی در دوره متوسطه اول صورت گرفته است. پژوهش فوق، توصیفی و در دو بخش تحلیل محتوا و روش دلفی انجام شده است. جامعه آماری در بخش تحلیل محتوا، کتب دوره متوسطه اول سال 1399-1400 بود که با نمونه‌گیری هدفمند، 20 عنوان کتاب با ابزار فهرست‌وارسی تحلیل گردید. روایی فهرست‌وارسی توسط 3 نفر از اساتید علوم تربیتی و پایایی آن به روش هولستی 0.99 تأیید گردید. سپس نتایج تحلیل محتوا با روش دلفی به تأیید 27 نفر از خبرگان حوزه آینده‌پژوهی، اقتصاد و برنامه‌ریزی درسی رسید که با روش گلوله برفی انتخاب شدند. برای بررسی میزان اتفاق نظر و هماهنگی نظرات خبرگان، از ضریب همبستگی کندال استفاده شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که محتوای کنونی کتب متوسطه از لحاظ پرداختن به مؤلفه‌های تربیت اقتصادی ناکافی بوده و نیاز به بازنگری دارد. در این بازنگری لازم است سه مؤلفه درک و فهم اقتصادی، توان کارآفرینی و درک و مهارت حرفه‌ای در اولویت قرار گرفته، مؤلفه‌های ایجاد نگرش اقتصادی در بستر زندگی، مهارت‌آموزی و آشنایی با مشاغل نیز در محتوای درسی این دوره گنجانده شود. ضمن اینکه تربیت آموزگاران متخصص، ایجاد تجربه‌های واقعی جهت درک بهتر مفاهیم تربیت اقتصادی و آموزش خانواده‌ها برای نهادینه‌شدن تربیت اقتصادی در این دوره تحصیلی مؤثر است.

واژگان کلیدی: آینده‌پژوهی، برنامه درسی، تربیت اقتصادی، دوره متوسطه اول، محتوای درسی.

مقدمه

مهم‌ترین هدف تعلیم و تربیت (education) فراهم ساختن موجبات رشد و شکوفایی استعدادهای فردی است. اهداف فرهنگی و تعلیم و تربیتی هر کشور علاوه بر جنبه‌ی اجتماعی و اخلاقی (Social & moral) دارای جنبه‌های حرفه‌ای و اقتصادی (Professional & economic) هم می‌باشد (Ghandahari, Mehr, Mohammadi, Talaei, & Faraji, 2019). ضمن اینکه مطالعه اقتصاد در مقایسه با سایر حوزه‌های علوم اجتماعی (social Sciences) تأثیرات مهم و بلند مدتی بر همه ابعاد زندگی دارد (Seidi & Ahmadi, 2019). نظام آموزشی و مدرسه نقش بسیار مهمی در این راستا و ارتقای آن در مراحل اولیه و بالاتر از آن ایفا می‌کند (Abedini & Jafari, 2019). دانش‌آموزان در زمان حال و آینده با مفاهیم، اصول و مسائلی اقتصادی (Economical) مواجه می‌شوند، بنابراین در جریان آموزش عمومی (public education) نیاز دارند این موارد در برنامه درسی (Curriculum) آن‌ها گنجانده شود (Seidi & Ahmadi, 2019). اهمیت آموزش و تربیت اقتصادی تا حدی است که امروزه حوزه تعلیم و تربیت اقتصادی به یکی از حوزه‌های تخصصی رشته اقتصاد مبدل شده است (Peyghami & Turani, 2011).

توجه به اهمیت تربیت مالی (Financial education) و رفتارسازی مطلوب در حوزه اقتصاد مقوله‌ای است که در طول سالیان گذشته همواره مد نظر برنامه‌ریزان اقتصادی و آموزشی کشورهای مختلف قرار داشته است. در دنیای امروز داشتن سواد اقتصادی (Economic literacy) برای دانش‌آموزان حیاتی است زیرا بحران‌های اقتصادی (Economic crisis) در دوره‌های مختلف زمانی ایجاد می‌شوند و نسل‌های مختلف نیاز به یادگیری نحوه‌ی مواجهه با این بحران‌ها و خطرات را دارند (Mir Arab, Haji Tabar, & Arianfar, 2018). توجه به آموزش و تربیت افراد نوعی سرمایه گذاری ملی است. یکی از دوره‌های تحصیلی

مهم و سرنوشت ساز در آموزش رسمی کشور دوره‌ی اول متوسطه است. در این دوره، نوجوان به مرحله ادراک ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی و معنوی می‌رسد (Arianfar, 2017).

نتایج پژوهش‌های بسیاری حاکی از نقص و نارسایی پرداختن به این موضوع در آموزش و پرورش و علی‌الخصوص در کتاب‌های درسی سه دوره در کشورمان است (Motamed & Daryanavard, 2016) و می‌توان گفت حوزه‌ی تربیت اقتصادی از مهم‌ترین محورهای مغفول در کتاب‌های درسی به شمار می‌رود (Mir Arab et al., 2018). به نظر می‌رسد مشکلات و مسائل اقتصادی در جهان و ایران ناشی از بی‌توجهی به مقوله اقتصاد در آموزش و پرورش می‌باشد. حداقل این مهم می‌تواند به عنوان یکی از دلایل نابسامانی اقتصادی در دنیا مورد بررسی قرار گیرد (Yazdani, Kashti, Arai, & Emadzadeh, 2018). از این حیث می‌توان گفت آموزش اقتصاد با مشکلات جدی مواجه است. به رغم ملموس بودن مسئله اقتصاد در زندگی انسان‌ها، اما عملاً در مدارس و نظام‌های آموزشی ایران به این مقوله نه تنها توجه نشده بلکه مورد غفلت نیز قرار گرفته است (Yazdani et al, 2018).

از سوی دیگر، برنامه درسی ابزار تحقق اهداف هر ملتی است. برنامه درسی از دیدگاه سند برنامه درسی ملی شامل طرح و نقشه یادگیری برای مخاطبانی معین است که شامل انتظارات و تجارب یادگیری در یک حوزه درسی است و تحت نظارت مدرسه (School supervision) برای نیل به اهداف خاصی توسط معلم در کلاس درس به اجرا در می‌آید (Curriculum Document, 2012). حال از منظر برنامه درسی، چالش‌هایی همچون ضعیف شدن سهم برنامه درسی رسمی در یادگیری و کم توجهی روز افزون به آن، برآورده نشدن نیازها و علائق دانش‌آموزان، تربیت یک بعدی (به جای دیدن تمام جوانب تربیتی)، عدم موفقیت دانش‌آموزان در اجتماع و بازار کار آینده و ناتوانی در حل مسائل، بحران هویت، چند فرهنگی

شایسته افراد یک جامعه در جهت یک زندگی سالم، یاری کننده باشد (Khalifa & Khalifa, 2018). تحقیقات متعددی در این زمینه در داخل و خارج انجام شده است از آن جمله، یافته‌های تحقیق سیدی (Seidi, 2020) حاکی از آن است که، کتاب‌های مطالعات اجتماعی در پرداختن به مؤلفه‌های تربیت اقتصادی بالاترین رتبه و کتاب‌های فرهنگ و هنر پایین‌ترین رتبه را داشته‌اند. همچنین، مؤلفه‌های تربیت اقتصادی از توزیع نرمال برخوردار نیستند. نتایج پژوهش خلیل خانی (Khalil Khani, 2020) نیز نشان داد که: بیشترین تأکید بر هدف‌های مطرح شده در حیطه‌ی مؤلفه‌ی تربیت اقتصادی در سند تحول بنیادین شامل "تدبیر امر معاش و زندگی اقتصادی با درک موقعیت‌های اقتصادی خود و جامعه"، "درک و فهم مسائل اقتصادی خود و جامعه در زمینه‌ی تاریخی، فرهنگی و اجتماعی" و "شناسایی عوامل فقر و فساد و تبعیض" و کمترین واحدها به مؤلفه‌ی "احکام اقتصادی" که شامل هدف "مراعات احکام و قوانین معاملات" می‌باشد. همچنین "بیشترین" واحدهای درسی اعم از متن، فعالیت و تصاویر مربوط به کتاب "مطالعات اجتماعی" و "کمترین" آن‌ها مربوط به کتاب "نگارش" می‌باشد. نتایج پژوهش حسینی (Hosseini, 2020) نیز نشان داد که آموزش سواد اقتصادی مبتنی بر پروژه، مهارت حل مسئله اجتماعی دانش‌آموزان دختر پایه ششم را افزایش می‌دهد. سیدی و احمدی (Seidi & Ahmadi, 2019) در تحقیق خود اهداف تربیت اقتصادی دوره ابتدایی را مواردی چون آشنایی با مفاهیم پایه و ارزش‌های اخلاقی و در دوره متوسطه پرورش مهارت‌ها بیان نمودند. محتوا در هر دو دوره منطبق بر اهداف بوده و رویکردهای فعال تدریس توصیه می‌شود. معلم نقش راهنما و تسهیل‌گر دارد و می‌توان از منابع متنوع استفاده کرد. زمان و مکان انعطاف‌پذیر بوده، فعالیت‌ها باید در قالب گروه‌های کوچک انجام پذیرد و انواع روش‌های ارزشیابی کیفی اهمیت دارند. نتایج پژوهش فضلعلی‌زاده صوفی، قهرمانی و علیزاده اقدام

(multi-cultural) و کم رنگ شدن فرهنگ بومی و ملی (Indigenous & national culture)، پایین بودن سطح مشارکت در تدوین برنامه‌های درسی، انعطاف ناپذیری نظام برنامه درسی، محوریت یادگیری حافظه محوری (Axial memory) و موقتی، بی‌سواد بار آمدن دانش‌آموزان و مسائلی از این قبیل در پیش‌روی آموزش و پرورش ما قرار دارد. چون برنامه درسی بیشترین نقش را در نظام آموزشی، خط مشی دهی به کلاس درس و جهت دهی به دیگر عناصر نظام آموزشی را دارد، توجه به این مسائل در برنامه درسی آینده نظام آموزش متوسطه ضرورتی انکارناپذیر است (Mazaheri, 2017). ضمن اینکه آینده‌نگری و سازمندی فعالیت‌های علمی نیز برای پیش‌بینی آینده، ضرورتی انکارناپذیر است (Keshavarzi, mohammadian & Nadi, 2017).

نظام آموزش و پرورش با جریان و فرآیند تعلیم و تربیت، باید بتواند نیاز فرد، خانواده و جامعه را با توجه به پیشرفت علوم و فنون در حال و آینده پیش‌بینی کند (Nosrati, 2017). در همین رابطه، آینده‌پژوهی رویکردی است که در برنامه‌ریزی درسی تعلیم و تربیت نوین لازم و ضروری می‌باشد (Khalifa & Khalifa, 2018). آینده‌پژوهی (Future Studies) مشتمل بر فعالیت‌هایی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها، و همچنین عوامل مرتبط با تغییر و یا ثبات، به تجسم آینده‌ای بالقوه و برنامه‌ریزی برای آینده می‌پردازد (Azizi Yousefvand, 2018). آینده‌پژوهی در برنامه درسی تعلیم و تربیت می‌تواند در آمادگی و مجهز شدن دست‌اندرکاران به ویژه مدیران، معلمان، دانش‌آموزان و دانشجویان برای آینده، کسب نمای کلی از آینده‌های در حال ظهور، درک زود هنگام خطرات و هشدارها، کسب موفقیت و برتری در رقابت‌های جهانی و مهمتر از همه‌ی عوامل ذکر شده سازگاری با تغییرات، کسب موقعیت در قلب روندها و مسیر تغییرات و کسب ایده دربارهی برنامه‌ریزی انواع سرمایه‌گذاری‌ها (اطلاعاتی، نیروی انسانی، تکنولوژی آموزشی، بودجه آموزشی) برای به دست آوردن منافع موجود و رسیدن به قابلیت‌های

اندونزی می‌پردازد تا با در نظر گرفتن تجربه خود در دنیای مدرن، با چالش‌های آموزش در قرن 21 مواجه شود. همچنین فاریاس و بالاردینی (Farias & Balardini, 2019) دریافتند که آموزش نظریه‌های پیچیده اقتصادی می‌تواند از طریق تجربیات زندگی روزمره مرتبط باشد و بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی فعلی به عنوان وسیله ای برای یادگیری دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد و به این نکته اشاره می‌کند که دانش‌آموزان باید یاد گیرند اقتصاد به عنوان یک سیستم اجتماعی دیده شود که با گذشت زمان توسط نیروهای متضاد و متناقض تکامل می‌یابد و آن‌ها را قادر می‌سازد مهارت‌های تفکر انتقادی مورد نیاز برای انتخاب بهتر را کسب کنند.

با توجه به مطلب مطرح شده آینده پژوهی کمک می‌کند تا مبتنی بر شناسایی، تفسیر و تجزیه و تحلیل ویژگی‌ها و شرایط موجود تربیت اقتصادی، استراتژی‌ها و راهبردهایی را ارائه نماید که کتب درسی به آینده مطلوب تربیت اقتصادی دانش‌آموزان منجر شود. براین اساس، محققین بر آن شدند تا به این سوالات پاسخ دهند که مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در برنامه درسی دوره اول متوسطه چه می‌باشند؟ به کارگیری مؤلفه‌های تربیت اقتصادی مبتنی بر محتوای (متن، پرسش و تمرین) کتب منتخب دوره اول متوسطه چگونه است؟ میزان به‌کارگیری مؤلفه‌های فوق در برنامه درسی دوره‌ی متوسطه‌ی اول از نظر خبرگان آینده‌پژوهی، اقتصادی و برنامه درسی چگونه است؟ با توجه به مطالعات آینده‌پژوهی و به نظر خبرگان، گنجاندن چه مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در محتوای کتاب‌های درسی دوره اول متوسطه ضرورت دارد؟

2-1-1. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی است. در این پژوهش از دو بخش برای پاسخ به سوالات استفاده شده است. بخش اول از روش تحلیل محتوا استفاده شد تا پس از تعیین مؤلفه‌های

(Fazalizadeh Sufi, Qahramani & Alizadeh, 2019) نشان داد که بخش عمده‌ای از چالش‌ها و موانع موجود در حوزه‌ی تربیت اقتصادی نشأت گرفته از آموزش معیوب دانش‌آموزان در حوزه اقتصاد است. این پژوهش به بازنگری کتب درسی در جهت نهادینه کردن مباحث اقتصادی مهم، تأکید داشت. در پژوهش بدایان و ناطقی (Bodaghian & Nateghy, 2016) نیز نشان داده شده است که بعد اقتصادی مهارت‌های شهروندی کمی بیشتر از حد متوسط است و لازم است بعنوان یکی از ارزش‌های شهروندی توسط نظام‌های آموزش و پرورش مد نظر قرار گیرد. در تحقیقات خارج از کشور نیز کیزر و همکاران (Kaiser et al., 2020) شواهدی از شکاف جنسیتی را به نفع دانش‌آموزان پسر، نمره پایین‌تر برای دانش‌آموزان با سابقه مهاجرت و همچنین تأثیر زیاد سوابق اقتصادی و اجتماعی والدین بر دانش‌آموزان را به دست آوردند و در ادامه به تأثیر اصلاح برنامه درسی با معرفی آموزش‌های اجباری اقتصادی در دوره متوسطه اشاره می‌کنند. همچنین در پژوهش پاشکوف (Pashkov, 2020) به روش‌های جدید آموزش اقتصاد از جمله طوفان مغزی، آموزش از طریق بازی و دوره‌های گسترده باز به صورت آنلاین اشاره می‌کند. هاروتیونیان و منیتاریان (Harutiunyan & Mknitaryan, 2020) نیز در تحقیقی بیان داشتند که آینده‌پژوهی آموزشی می‌تواند پاسخ‌هایی را برای آن‌ها فراهم کند که با پیش‌بینی علمی کاملاً منطقی در مورد چشم‌انداز توسعه آموزش، پیشرفت کند. آینده‌پژوهی آموزشی همچنین با پردازش سناریوهای مختلف برای پیشرفت‌های احتمالی آینده در آموزش و پرورش و در نظر گرفتن ژئوپلیتیکال مالی، اقتصادی، زیست محیطی و همچنین خطرات موجود در آن‌ها، می‌تواند به پیشرفت‌های آموزشی آینده کمک کنند و از خطرات آن‌ها جلوگیری کنند. ملیتا (Maulita, 2019) نیز بیان می‌دارد که برای مواجهه با چالش‌های قرن در اندونزی به بررسی روش‌های اصلاح برنامه درسی اقتصادی دبیرستان در

تحصیلی 1399-1400 می باشد. با توجه به ماهیت پژوهش در مورد کتاب‌های درسی دوره اول متوسطه، نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام شده و از بین کتب عنوان شده به عنوان جامعه آماری، هفت عنوان کتاب شامل مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، تفکر و سبک زندگی، کار و فناوری، علوم تجربی، فارسی و هدیه‌های آسمان در هر یک از سه پایه دوره متوسطه اول به دلیل اینکه بیشترین و فنی‌ترین محتوا را نسبت به سوالات تحقیق دارا می‌باشند، انتخاب گردید. کتاب‌های زبان انگلیسی، ریاضی و عربی به دلیل اینکه مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در آن‌ها آشکار نیست و بیشتر به آموزش مباحث ویژه خود می‌پردازند، در نمونه‌گیری انتخاب نشدند. در بخش تحلیل محتوای کتب درسی متن و پرسش‌ها مورد تحلیل واقع شد و تصاویر بررسی نگردید. علت عدم بررسی تصاویر تکرار توضیحات مطرح شده در بخش متن در زیر همان تصویر از کتاب بود. جدول شماره 1، جامعه و نمونه آماری پژوهش در بخش تحلیل محتوا را نشان می‌دهد.

تربیت اقتصادی، محتوای درسی دوره اول متوسطه مورد تحلیل قرار گیرد. با توجه به اینکه سه نوع تحلیل محتوا (توصیفی، استنباطی و ارتباطی) در کتاب‌های درسی انجام می‌پذیرد (ایران نژاد و همکاران، 1392)، در این پژوهش، روش تحلیل محتوای توصیفی بهره گرفته شده است زیرا به تبیین و توصیف ویژگی‌های محتوای آشکار کتاب درسی می‌پردازد. بر همین اساس، در بخش تحلیل محتوا، با مراجعه به اسناد بالا دستی آموزش و پرورش، ساحت تعلیم و تربیت اقتصادی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در بخش مبانی نظری به عنوان مبنا جهت بررسی و شناسایی مؤلفه‌ها و عناصر تربیت اقتصادی انتخاب گردید. بر همین اساس، مؤلفه‌های شناسایی شده از طریق تحلیل محتوا، در کتاب‌های دوره اول متوسطه بررسی شدند. در بخش دوم نتایج حاصله از تحلیل محتوا، با بهره‌گیری از تکنیک دلفی در اختیار خبرگان و صاحب نظران قرار گرفت.

جامعه آماری در بخش تحلیل محتوا شامل کلیه کتب درسی دوره اول متوسطه (36 جلد) در سال

جدول 1: جامعه و نمونه آماری پژوهش در بخش تحلیل محتوا

پایه تحصیلی	جامعه آماری		جمع	نمونه آماری		جمع
	کتب مورد پژوهش			کتب مورد پژوهش		
هفتم	قرآن، پیام‌های آسمانی، فارسی، نگارش، علوم تجربی، مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، عربی، انگلیسی، تفکر و سبک زندگی، کار و فناوری، ریاضی	12	7	پیام‌های آسمانی، فارسی، علوم تجربی، مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، تفکر و سبک زندگی، کار و فناوری	7	
هشتم	قرآن، پیام‌های آسمانی، فارسی، نگارش، علوم تجربی، مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، عربی، انگلیسی، تفکر و سبک زندگی، کار و فناوری، ریاضی	12	7	پیام‌های آسمانی، فارسی، علوم تجربی، مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، تفکر و سبک زندگی، کار و فناوری	7	
نهم	قرآن، پیام‌های آسمانی، فارسی، نگارش، علوم تجربی، مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، عربی، انگلیسی، آمادگی دفاعی، کار و فناوری، ریاضی	12	6	پیام‌های آسمانی، فارسی، علوم تجربی، مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، کار و فناوری	6	
	مجموع	36	20	مجموع	20	

تحول بنیادین آموزش و پرورش) را مورد بررسی قرار می‌دهد. شاخصه‌های فهرست وارسی و واحد تحلیل شامل متن، پرسش و تمرین‌ها بود و جملات و مضامین

ابزار مورد استفاده در تحلیل محتوای کتاب‌های درسی، فهرست وارسی بود که 10 مؤلفه اصلی تربیت اقتصادی (مطابق با ساحت تعلیم و تربیت اقتصادی سند

یافته‌ها

سوال 1) مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در برنامه درسی دوره متوسطه اول چه می‌باشند؟

برای پاسخ به این سوال با مراجعه به اسناد بالا دستی نظام آموزش و پرورش کشور، 10 عنصر تربیت اقتصادی موجود در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال 1390) به عنوان مؤلفه‌های تربیت اقتصادی به منظور بررسی در بخش تحلیل محتوا در کتب دوره اول متوسطه انتخاب شد. این مؤلفه‌ها عبارتند از: 1. درک و فهم اقتصادی 2. درک و مهارت حرفه‌ای 3. التزام به اخلاق حرفه‌ای 4. توان کارآفرینی 5. پرهیز از بطالت و بیکاری 6. رعایت بهره‌وری و عدم اسراف 7. تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه 8. اهتمام به بسط عدالت اقتصادی 9. مراعات قوانین کسب و کار 10. التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی.

سوال 2) به کارگیری مؤلفه‌های تربیت اقتصادی مبتنی بر محتوای (متن، پرسش و تمرین) کتب منتخب دوره اول متوسطه چگونه است؟

برای پاسخ به این سوال از تحلیل محتوای کتب استفاده شده است و میزان به کارگیری مؤلفه‌های تربیت اقتصادی از طریق جدول فراوانی، درصد و نمودار تعیین گردید. فراوانی جملات مستقیم و غیر مستقیم در کتاب‌های درسی کار و فناوری، تفکر و سبک زندگی (به جز پایه نهم)، فارسی، علوم تجربی، هدیه‌های آسمان، مطالعات اجتماعی و فرهنگ و هنر در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم متوسطه اول در جداول مربوطه ثبت شد. فراوانی‌های مربوط به هر کتاب با احتساب کل محتوای کتاب شامل متن و پرسش در هر پایه به طور جداگانه نمایش داده شده است.

به عنوان واحد ثبت انتخاب شد. کلیه کتب مورد نظر در بخش نمونه مورد تحلیل قرار گرفت و نتایج به صورت جداگانه برای هر کتاب به شکل فراوانی و درصد نسبت به کل جملات کتاب ثبت شد. روایی صوری فهرست وارسی توسط 3 نفر از اساتید متخصص موضوعی تأیید گردید. پایایی این بخش از طریق ضریب هولستی 0.99 محاسبه شد (در این روش متون در دو مرحله کد گذاری و درصد توافق محاسبه می‌شود).

در بخش تکنیک دلفی، خبرگان حوزه های آینده پژوهی، اقتصاد و برنامه ریزی درسی به تعداد 27 نفر شرکت داشتند که به صورت گلوله برفی انتخاب شدند. ملاک انتخاب خبرگان داشتن مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری در حوزه های مورد نظر و داشتن مقالات مرتبط با موضوع بود. ابزار مورد استفاده در روش دلفی، پرسش نامه محقق ساخته می باشد که به همراه نتایج تحلیل محتوا و اهداف اقتصادی آموزش و پرورش در دوره اول متوسطه با در نظر گرفتن اصل گمنامی برای خبرگان ارسال گردید. ضمن اینکه از آن ها خواسته شد نظرات و پیشنهادات خود را ارائه نمایند. در دور دوم دلفی، پس از استخراج نتایج دور اول، پرسشنامه بسته پاسخ با طیف 5 درجه ای لیکرت تنظیم و به همراه نتایج دور اول برای نمونه مورد نظر ارسال گردید تا نتایج مورد قضاوت خبرگان قرار گرفته و نظر خود را اعلام نمایند. در هر مرحله، روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه به تایید سه تن از اساتید آینده پژوهی، اقتصاد و برنامه ریزی درسی رسیده است. توافق در این مرحله با بهره مندی از نرم افزار SPSS محاسبه گردید که با توجه به ضریب توافق بالا در پیلان دور دوم و به دلیل حداکثر توافق توسط خبرگان به پایان رسید و اتفاق نظر و همگرایی آرا صورت پذیرفت. برای بررسی میزان اتفاق نظر و هماهنگی نظرات خبرگان، از ضریب همبستگی کندال استفاده شد.

جدول (2) فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم

جمع کل		پایه نهم		پایه هشتم		پایه هفتم		مؤلفه‌های تربیت اقتصادی
		جمع کل متن و پرسش	جمع کل متن و پرسش	جمع کل متن و پرسش	جمع کل متن و پرسش			
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
10.47	932	11.62	367	11.25	346	8.21	219	درک و فهم اقتصادی
0.70	63	0.22	7	0.22	7	1.83	49	درک و مهارت حرفه‌ای
0.16	15	0.03	1	-	-	0.52	14	التزام به اخلاق حرفه‌ای
0.05	5	0.06	2	-	-	0.11	3	توان کارآفرینی
0.25	23	0.34	11	0.09	3	0.33	9	پرهیز از بطالت و بیکاری
1.83	163	3.79	120	0.16	5	1.42	38	رعایت بهره‌وری و عدم اسراف
0.47	42	0.56	18	0.065	2	0.82	22	تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه
0.83	74	0.79	25	1.008	31	0.67	18	اهتمام به بسط عدالت اقتصادی
0.22	20	0.15	5	0.16	5	0.37	10	مراعات قوانین کسب و کار
0.19	17	0.12	4	-	-	0.48	13	التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی
15.21	1354	17.73	560	12.97	399	14.82	395	مجموع جملات دارای مؤلفه تربیت اقتصادی
		3158		3075		2665		فراوانی کل جملات کتاب (متن و پرسش)

17.73% درصد از کل حجم کتاب را به خود اختصاص داده است.

از بین مؤلفه‌های مورد بررسی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هفتم، هشتم و نهم دوره اول متوسطه، درک و فهم اقتصادی با 932 مورد و با 10.47% و کارآفرینی با 5 مورد فراوانی و 0.05% به ترتیب بیشترین و کمترین مؤلفه‌های پرداخته شده در کل کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه با 8898 جمله می‌باشند. همچنین به مؤلفه‌های التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی در پایه هشتم هیچ اشاره‌ای نشده است.

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول (2) که نتیجه تحلیل کتاب مطالعات اجتماعی در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم است، در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هفتم با فراوانی کل جملات (تمامی متن و پرسش) 2665 جمله، فراوانی جملات دارای مؤلفه‌های تربیت اقتصادی 395 مورد می‌باشد که 14.82% از حجم کل کتاب را به خود اختصاص داده است. در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هشتم با تعداد کل جملات 3075 جمله، فراوانی جملات دارای مؤلفه‌های اقتصادی 399 مورد می‌باشد که 12.97% درصد از کل حجم کتاب را به خود اختصاص داده است. در پایه نهم تعداد کل جملات کتاب مطالعات اجتماعی 3158 جمله می‌باشد که از این تعداد 560 جمله دارای مفاهیم اقتصادی بوده که

جدول (3) فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب فارسی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم

جمع کل		پایه نهم		پایه هشتم		پایه هفتم		مؤلفه‌های تربیت اقتصادی
		جمع کل متن و پرسش		جمع کل متن و پرسش		جمع کل متن و پرسش		
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
46	0.61	18	0.86	11	0.50	17	0.53	درک و فهم اقتصادی
2	0.02	-	-	2	0.091	-	-	درک و مهارت حرفه‌ای
-	-	-	-	-	-	-	-	التزام به اخلاق حرفه‌ای
-	-	-	-	-	-	-	-	توان کارآفرینی
41	0.55	11	0.52	14	0.63	16	0.50	پرهیز از بطالت و بیکاری
30	0.40	3	0.14	17	0.77	10	0.31	رعایت بهره‌وری و عدم اسراف
7	0.094	4	0.19	-	-	3	0.094	تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه
1	0.013	1	0.04	-	-	-	-	اهتمام به بسط عدالت اقتصادی
-	-	-	-	-	-	-	-	مراعات قوانین کسب و کار
2	0.02	-	-	2	0.091	-	-	التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی
129	1.73	37	1.77	46	2.10	46	1.44	مجموع جملات دارای مولفه تربیت اقتصادی
		2081		2189		3174		فراوانی کل جملات کتاب(متن و پرسش)

درک و فهم اقتصادی با فراوانی 46 جمله، 0.61٪ درصد از کل محتوای کتب فارسی سه پایه با 7444 جمله بیشترین و نیز اهتمام به بسط عدالت اقتصادی با فراوانی 1، 0.013٪ درصد از کل محتوای کتب فارسی سه پایه کمترین فراوانی را به خود اختصاص دادند. در کتاب‌های فارسی دوره متوسطه اول به مؤلفه‌های التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی و مراعات قوانین کسب و کار هیچ اشاره‌ای نشده بود و همچنین به مؤلفه‌های التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی و درک و مهارت حرفه‌ای در پایه‌های هفتم و نهم نیز پرداخته نشده بود.

جدول 3 حاکی از آن است که در کتاب فارسی پایه هفتم با فراوانی کل جملات (تمامی متن و پرسش) 3174 جمله، فراوانی جملات مستقیم و غیر مستقیم دارای مؤلفه‌های تربیت اقتصادی 46 مورد می‌باشد که 1.44٪ از حجم کل کتاب را به خود اختصاص داده است. در کتاب فارسی پایه هشتم با تعداد کل جملات 2189 جمله، فراوانی جملات دارای مؤلفه‌های اقتصادی 46 مورد می‌باشد که 2.10٪ از کل حجم کتاب را به خود اختصاص داده است. در پایه نهم تعداد کل جملات کتاب فارسی 2081 جمله می‌باشد که از این تعداد 37 جمله دارای مفاهیم اقتصادی بوده که 1.77٪ درصد از کل حجم کتاب را به خود اختصاص داده است. مؤلفه

جدول (4) فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب علوم تجربی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم

جمع کل		پایه نهم		پایه هشتم		پایه هفتم		مؤلفه‌های تربیت اقتصادی
		جمع کل متن و پرسش		جمع کل متن و پرسش		جمع کل متن و پرسش		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	

2.64	155	3.21	74	1.53	27	3.021	54	درک و فهم اقتصادی
0.17	10	0.21	5	-	-	0.27	5	درک و مهارت حرفه‌ای
-	-	-	-	-	-	-	-	التزام به اخلاق حرفه‌ای
-	-	-	-	-	-	-	-	توان کارآفرینی
-	-	-	-	-	-	-	-	پرهیز از بطلالت و بیکاری
0.13	8	0.043	1	-	-	0.39	7	رعایت بهره‌وری و عدم اسراف
-	-	-	-	-	-	-	-	تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه
-	-	-	-	-	-	-	-	اهتمام به بسط عدالت اقتصادی
-	-	-	-	-	-	-	-	مراعات قوانین کسب و کار
-	-	-	-	-	-	-	-	التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی
2.95	173	0.34	80	1.53	27	3.69	66	مجموع جملات دارای مؤلفه تربیت اقتصادی
2302				1763		1787		فراوانی کل جملات کتاب (متن و پرسش)

کتاب‌های علوم تجربی در سه پایه، 173 جمله معادل 2.95٪ از کل حجم کتب با 5852 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم در قالب متن و پرسش اشاره شده است. بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه درک و فهم اقتصادی با 155 جمله معادل 2.64٪ و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه رعایت بهره‌وری و عدم اسراف با 8 جمله و 0.13٪ درصد از کل محتوا می‌باشد. در هیچ یک از کتب علوم تجربی دوره متوسطه اول به مؤلفه‌های التزام به اخلاق حرفه‌ای، پرهیز از بطلالت و بیکاری، توان کارآفرینی، تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه، بسط عدالت اقتصادی، مراعات قوانین کسب و کار و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی اشاره‌ای نشده است. همچنین به مؤلفه‌های درک و مهارت حرفه‌ای و رعایت بهره‌وری و عدم اسراف در کتاب علوم پایه هشتم اشاره‌ای صورت نگرفته است.

نتایج حاصل از تحلیل محتوای کتاب‌های علوم تجربی در سه پایه هفتم، هشتم و نهم است در جدول 4 نشان می‌دهد: در کتاب علوم تجربی پایه هفتم با فراوانی کل جملات 1787 مورد، 66 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم اشاره می‌کند که معادل 3.69٪ از کل کتاب می‌باشد. مؤلفه درک فهم اقتصادی با 54 جمله و 3.021٪ درصد از کل جملات بیشترین فراوانی و درک و مهارت حرفه‌ای با 5 جمله و 0.27٪ کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. کتاب علوم تجربی پایه هشتم با فراوانی کل 1763 جمله، 27 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی اشاره می‌کند که معادل 1.53٪ از کل حجم کتاب است. در این کتاب تنها به مؤلفه درک و فهم اقتصادی اشاره شده است. در محتوای کتاب علوم تجربی پایه نهم با تعداد کل 2302 جمله، 80 جمله معادل 0.34٪ از کل محتوای کتاب به مؤلفه‌های اقتصادی پرداخته شده است. در کل محتوای

جدول (5) فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب کار و فناوری پایه‌های هفتم، هشتم و نهم

جمع کل		پایه نهم		پایه هشتم		پایه هفتم		مؤلفه‌های تربیت اقتصادی
		جمع کل متن و پرسش		جمع کل متن و پرسش		جمع کل متن و پرسش		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درک و فهم اقتصادی
6.10	297	2.51	34	7.59	157	7.35	106	

2.61	127	2.43	33	1.45	30	4.44	64	درک و مهارت حرفه‌ای
0.12	6	0.44	6	-	-	-	-	التزام به اخلاق حرفه‌ای
1.15	56	-	-	0.19	4	3.60	52	توان کارآفرینی
0.08	4	-	-	0.19	4	-	-	پرهیز از بطالت و بیکاری
0.78	38	1.55	21	0.33	7	0.69	10	رعایت بهره‌وری و عدم اسراف
0.06	3	0.07	1	-	-	0.13	2	تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه
-	-	-	-	-	-	-	-	اهتمام به بسط عدالت اقتصادی
0.08	4	-	-	0.19	4	-	-	مراعات قوانین کسب و کار
0.30	15	-	-	0.72	15	-	-	التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی
11.31	550	7.01	95	10.69	221	16.23	234	مجموع جملات دارای مولفه تربیت اقتصادی
1354				2067		1441		فراوانی کل جملات کتاب (متن و پرسش)

کتاب به مؤلفه‌های اقتصادی پرداخته شده است. در کل محتوای کتاب‌های کار و فناوری در سه پلایه با 4862 جمله، 550 جمله معادل 11.31٪ از کل حجم کتب به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم در قالب متن و پرسش اشاره شده است. بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه درک و فهم اقتصادی با 297 جمله معادل 6.10٪ و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه با 3 جمله و 0.06٪ درصد از کل محتوا می‌باشد. در هیچ یک از کتب کار و فناوری دوره اول متوسطه به مؤلفه اهتمام به بسط عدالت اقتصادی پرداخته نشده است همچنین در پلایه هفتم و نهم به مؤلفه‌های پرهیز از بطالت و بیکاری، مراعات قوانین کسب و کار و التزام به اخلاق ارزش‌ها در روابط اقتصادی پرداخته نشده است. در پایه هفتم و هشتم نیز اشاره‌ای به مؤلفه التزام به اخلاق حرفه‌ای نشده است. مؤلفه تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه در پایه هشتم فراوانی را به خود اختصاص نداده است.

نتایج حاصل از تحلیل محتوای کتاب‌های کار و فناوری در سه پایه هفتم، هشتم و نهم است در جدول 5 نشان می‌دهد: در کتاب کار و فناوری پایه هفتم با فراوانی کل جملات 1441 مورد، 234 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم اشاره می‌کند که معادل 16.23٪ از کل کتاب می‌باشد. مؤلفه درک و فهم اقتصادی با 106 جمله و 7.35٪ درصد از کل جملات بیشترین فراوانی و تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه با 2 جمله و 0.13٪ کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. کتاب کار و فناوری پایه هشتم با فراوانی کل 2067 جمله، 221 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی اشاره می‌کند که معادل 10.69٪ از کل حجم کتاب است. مؤلفه درک و فهم اقتصادی با 157 جمله معادل 7.59٪ درصد بیشترین و مؤلفه‌های مراعات قوانین کسب و کار، پرهیز از بطالت و بیکاری و توان کارآفرینی هر کدام با 4 جمله معادل 0.19٪ کمترین فراوانی را دارا می‌باشند. در محتوای کتاب کار و فناوری پایه نهم با تعداد کل 1354 جمله، 95 جمله معادل 7.01٪ از کل محتوای

جدول (6) فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب فرهنگ و هنر پایه‌های هفتم، هشتم و نهم

مؤلفه‌های تربیت اقتصادی	پایه هفتم	پایه هشتم	پایه نهم
	جمع کل متن و پرسش	جمع کل متن و پرسش	جمع کل متن و پرسش
جمع کل			

فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
0.83	25	1.99	25	-	-	-	-
2.73	82	0.63	8	7.60	35	3.04	39
0.03	1	0.079	1	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
3.60	108	2.71	34	7.60	35	3.04	39
فراوانی کل جملات کتاب (متن و پرسش)		1254		461		1282	

کتاب تنها به سه مؤلفه درک و فهم اقتصادی، درک و مهارت حرفه‌ای و التزام به اخلاق حرفه‌ای پرداخته شده است. در کل محتوای کتاب‌های فرهنگ و هنر در سه پایه با 2997 جمله، 108 جمله معادل 3.60٪ از کل حجم کتب به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم در قالب متن و پرسش اشاره شده است. بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه درک و مهارت حرفه‌ای با 82 جمله معادل 2.73٪ و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه التزام به اخلاق حرفه‌ای با 1 جمله و 0.03٪. درصد از کل محتوا می‌باشد. در هیچ یک از کتب فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه به مؤلفه اهتمام به بسط عدالت اقتصادی، توان کارآفرینی، پرهیز از بطالت و بیکاری، رعایت بهره‌وری و عدم اسراف، تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه، مراعات قوانین کسب و کار و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی پرداخته نشده است.

نتایج حاصل از تحلیل محتوای کتاب‌های فرهنگ و هنر در سه پایه هفتم، هشتم و نهم در جدول 6 نشان می‌دهد: در کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم با فراوانی کل جملات 1282 مورد، 39 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم اشاره می‌کند که معادل 3.04٪ از کل کتاب می‌باشد. در این کتاب تنها به مؤلفه درک و مهارت حرفه‌ای پرداخته شده و به مؤلفه‌های دیگر تربیت اقتصادی هیچ اشاره‌ای نشده است. کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم با فراوانی کل 461 جمله، 35 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی اشاره می‌کند که معادل 9.72٪ از کل حجم کتاب است. در این کتاب نیز تنها به مؤلفه درک و مهارت حرفه‌ای پرداخته شده و اشاره‌ای به مؤلفه‌های دیگر ندارد. در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه نهم با تعداد کل 1254 جمله، 34 جمله معادل 2.71٪ از کل محتوای کتاب به مؤلفه‌های اقتصادی پرداخته شده است. در این

جدول (7) فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب هدیه‌های آسمان پایه‌های هفتم، هشتم و نهم

جمع کل	پایه هفتم	پایه هشتم	پایه نهم
	جمع کل متن و پرسش	جمع کل متن و پرسش	جمع کل متن و پرسش
مؤلفه‌های تربیت اقتصادی			

فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
32	1.15	22	0.79	76	3.31	130	1.66
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	11	0.39	1	0.043	12	0.15
-	-	-	-	-	-	-	-
15	0.54	10	0.36	5	0.21	30	0.38
5	0.181	110	3.96	6	0.26	121	1.54
2	0.072	5	0.180	1	0.043	8	0.10
12	0.43	14	0.50	29	1.26	55	0.70
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	26	0.93	4	0.17	30	0.38
66	2.39	198	7.14	122	5.31	386	4.93
2759		2771		2296			

با تعداد کل 2296 جمله، 122 جمله معادل 5.31٪ از کل محتوای کتاب به مؤلفه‌های اقتصادی پرداخته شده است. در این کتاب به سه مؤلفه مراعات قوانین کسب و کار، درک و مهارت حرفه‌ای و توان کارآفرینی پرداخته نشده است. در کل محتوای کتاب‌های هدیه‌های آسمان در سه پایه با 7826 جمله، 386 جمله معادل 4.93٪ از کل حجم کتب به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم در قالب متن و پرسش اشاره شده است. بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه درک و فهم اقتصادی با 130 جمله معادل 1.66٪ و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه با 8 جمله و 0.10٪ درصد از کل محتوا می‌باشد. در هیچ یک از کتب هدیه‌های آسمان دوره اول متوسطه به مؤلفه قوانین کسب و کار، درک و مهارت حرفه‌ای و توان کارآفرینی پرداخته نشده است.

نتایج حاصل از تحلیل محتوای کتاب‌های هدیه‌های آسمان در سه پایه هفتم، هشتم و نهم در جدول 7 نشان می‌دهد: در کتاب هدیه‌های آسمان پایه هفتم با فراوانی کل جملات 2759 مورد، 66 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم اشاره می‌کند که معادل 2.39٪ از کل کتاب می‌باشد. در این کتاب به مؤلفه‌های درک و مهارت حرفه‌ای، التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی، مراعات قوانین کسب و کار و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی پرداخته نشده است. کتاب هدیه‌های آسمان پایه هشتم با فراوانی کل 2771 جمله، 198 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی اشاره می‌کند که معادل 7.14٪ از کل حجم کتاب است. در این کتاب نیز به مؤلفه‌های کارآفرینی، درک و مهارت حرفه‌ای و مراعات قوانین کسب و کار اشاره ای نشده است. در محتوای کتاب هدیه‌های آسمان پایه نهم

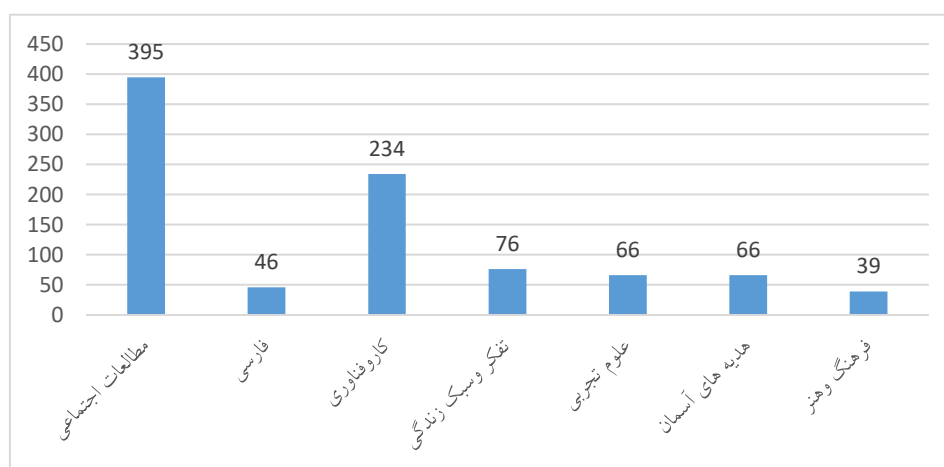
جدول (8) فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب تفکر و سبک زندگی پایه‌های هفتم و هشتم

جمع کل		پایه هشتم		پایه هفتم		مؤلفه‌های تربیت اقتصادی
		جمع کل متن و پرسش		جمع کل متن و پرسش		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
4.39	137	6.45	113	1.75	24	درک و فهم اقتصادی
-	-	-	-	-	-	درک و مهارت حرفه‌ای

0.03	1	0.057	1	-	-	التزام به اخلاق حرفه‌ای
0.06	2	0.11	2	-	-	توان کارآفرینی
1.02	32	0.17	3	2.12	29	پرهیز از بطالت و بیکاری
0.89	28	0.28	5	1.68	23	رعایت بهره‌وری و عدم اسراف
-	-	-	-	-	-	تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه
0.06	2	0.11	2	-	-	اهتمام به بسط عدالت اقتصادی
0.03	1	0.057	1	-	-	مراعات قوانین کسب و کار
0.03	1	0.057	1	-	-	التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی
6.54	204	7.31	128	5.55	76	مجموع جملات دارای مؤلفه تربیت اقتصادی
			1750	1367	فراوانی کل جملات کتاب (متن و پرسش)	

حرفه‌ای و تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت اشاره ای نشده است. در کل محتوای کتاب‌های تفکر و سبک زندگی در دو پایه با 3117 جمله، 204 جمله معادل 6.54٪ از کل حجم کتب به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم در قالب متن و پرسش اشاره شده است. بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه درک و فهم اقتصادی با 137 جمله معادل 4.39٪ و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه‌های التزام به اخلاق حرفه‌ای، مراعات قوانین کسب و کار و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی با 1 جمله و 0.03٪ درصد از کل محتوا می‌باشد. در هیچ یک از کتب تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه به مؤلفه درک و مهارت حرفه‌ای و تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه پرداخته نشده است.

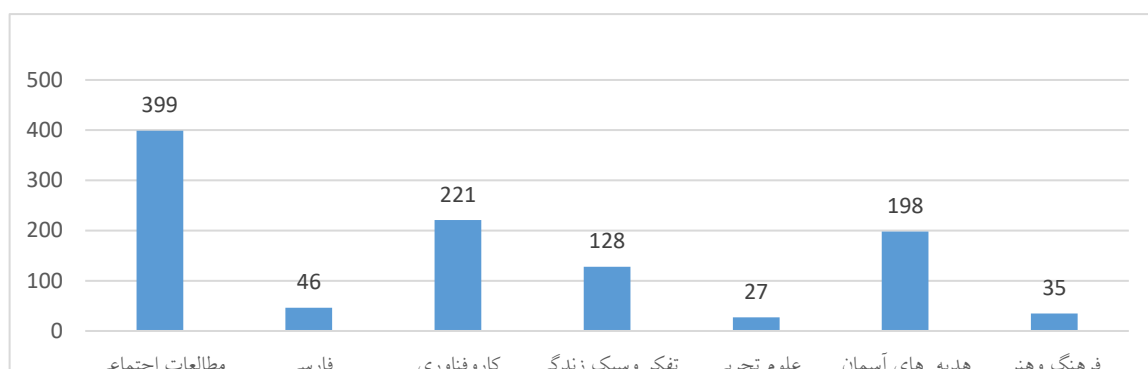
نتایج حاصل از تحلیل محتوای کتاب‌های تفکر و سبک زندگی در پایه‌های هفتم و هشتم (در پایه نهم کتاب تفکر و سبک زندگی وجود ندارد) در جدول 8 نشان می‌دهد: در کتاب تفکر و سبک زندگی پایه هفتم با فراوانی کل جملات 1367 مورد، 76 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم اشاره می‌کند که معادل 5.55٪ از کل کتاب می‌باشد. در این کتاب به مؤلفه‌های درک و فهم اقتصادی، پرهیز از بطالت و بیکاری و رعایت بهره‌وری و عدم اسراف پرداخته شده است و به دیگر مؤلفه‌ها اشاره‌ای نشده است. کتاب تفکر و سبک زندگی پایه هشتم با فراوانی کل 1750 جمله، 128 جمله به مؤلفه‌های اقتصادی اشاره می‌کند که معادل 7.31٪ از کل حجم کتاب است. در این کتاب نیز به مؤلفه‌های درک و مهارت

نمودار 1 میزان به کارگیری مؤلفه‌های اقتصادی در کتب پایه هفتم

اساس این نتایج، بیشترین فراوانی با 395 جمله و 14.82% درصد از کل محتوای مورد بررسی پایه هفتم مربوط به کتاب مطالعات اجتماعی و کمترین مربوط به کتاب فرهنگ و هنر با 39 جمله و 3.04% می‌باشد که در نمودار شماره 1 نشان داده شده است.

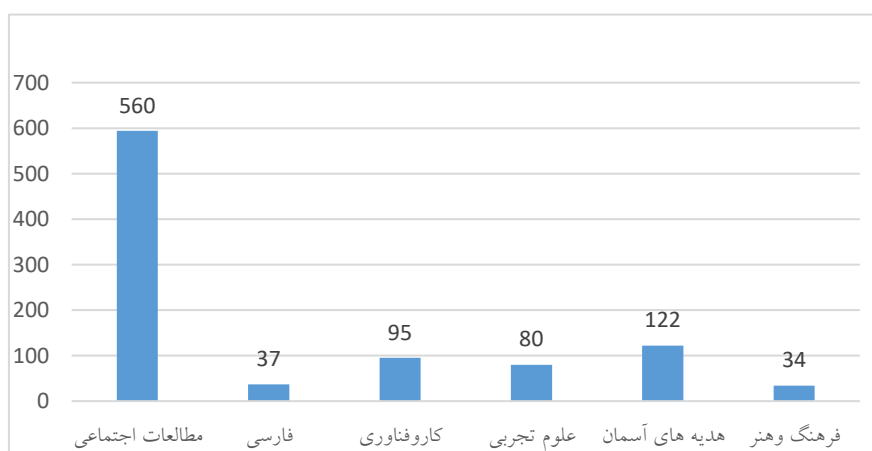
در جمع بندی تحلیل محتوای کتابهای درسی پایه هفتم، از تعداد 14475 جمله (کل جملات کتاب‌های منتخب پایه هفتم)، مجموع کل جملات مستقیم و غیر مستقیم دارای مؤلفه‌های تربیت اقتصادی به کار رفته در کتب مورد بررسی پایه هفتم 922 بوده که معادل 6.36% از محتوای کل کتاب‌های این پایه می‌باشد. بر

نمودار 2 میزان به کارگیری مؤلفه‌های اقتصادی در کتب پایه هشتم

محتوای کل کتاب‌های این پایه می‌باشد. با توجه به نمودار 2 بیشترین فراوانی با 399 جمله و 12.97% درصد از کل محتوای مورد بررسی پایه هشتم مربوط به کتاب مطالعات اجتماعی و کمترین مربوط به کتاب علوم تجربی با 27 جمله و 1.53% می‌باشد (نمودار شماره 2).

نتایج به دست آمده تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه هشتم نشان می‌دهد که از تعداد 14076 جمله (کل جملات کتاب‌های منتخب پایه هشتم) مجموع کل جملات مستقیم و غیر مستقیم دارای مؤلفه‌های تربیت اقتصادی به کار رفته در کتب مورد بررسی پایه هشتم 1054 بوده که معادل 7.48% از

نمودار 3 میزان به کارگیری مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتب منتخب پایه نهم

کتاب‌های این پایه می‌باشد. با توجه به نمودار شماره 3 بیشترین فراوانی با 560 جمله 17.73٪ درصد از کل محتوای مورد بررسی پایه نهم مربوط به کتاب مطالعات اجتماعی و کمترین مربوط به کتاب فرهنگ و هنر با 34 جمله و 2.71٪ می‌باشد.

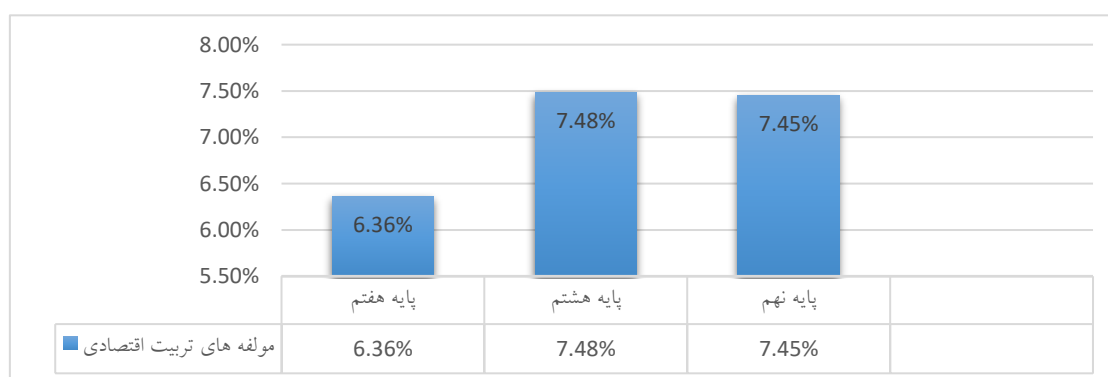
نتایج به دست آمده تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه نهم حاکی از آن است که از تعداد 12445 جمله (کل جملات کتاب‌های منتخب پایه نهم) مجموع کل جملات مستقیم و غیر مستقیم دارای مؤلفه‌های تربیت اقتصادی به کار رفته در کتب مورد بررسی پایه نهم 928 بوده که معادل 7.45٪ از محتوای کل

جدول 9 فراوانی کل مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در برنامه درسی دوره اول متوسطه

مؤلفه‌های تربیت اقتصادی	پایه هفتم		پایه هشتم		پایه نهم		کل	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
درک و فهم اقتصادی	3.12	452	4.80	676	4.77	594	4.20	1722
درک و مهارت حرفه‌ای	1.08	157	0.52	74	0.42	53	0.69	284
التزام به اخلاق حرفه‌ای	0.09	14	0.085	12	0.072	9	0.085	35
توان کارآفرینی	0.37	55	0.042	6	0.016	2	0.15	63
پرهیز از بطالت و بیکاری	0.47	69	0.24	34	0.21	27	0.31	130
رعایت بهره‌وری و عدم اسراف	0.64	93	1.02	144	1.21	151	0.94	388
تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت فردی و جامعه	0.200	29	0.049	7	0.19	24	0.14	60
اهتمام به بسط عدالت اقتصادی	0.207	30	0.33	47	0.44	55	0.32	132
مراعات قوانین کسب و کار	0.06	10	0.071	10	0.04	5	0.060	25
التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی	0.08	13	0.24	34	0.064	8	0.13	55
مجموع جملات دارای مؤلفه تربیت اقتصادی	6.36	922	7.48	1054	7.45	928	7.08	2904
فراوانی کل جملات کتاب (متن و پرسش)	14475		14076		12445			

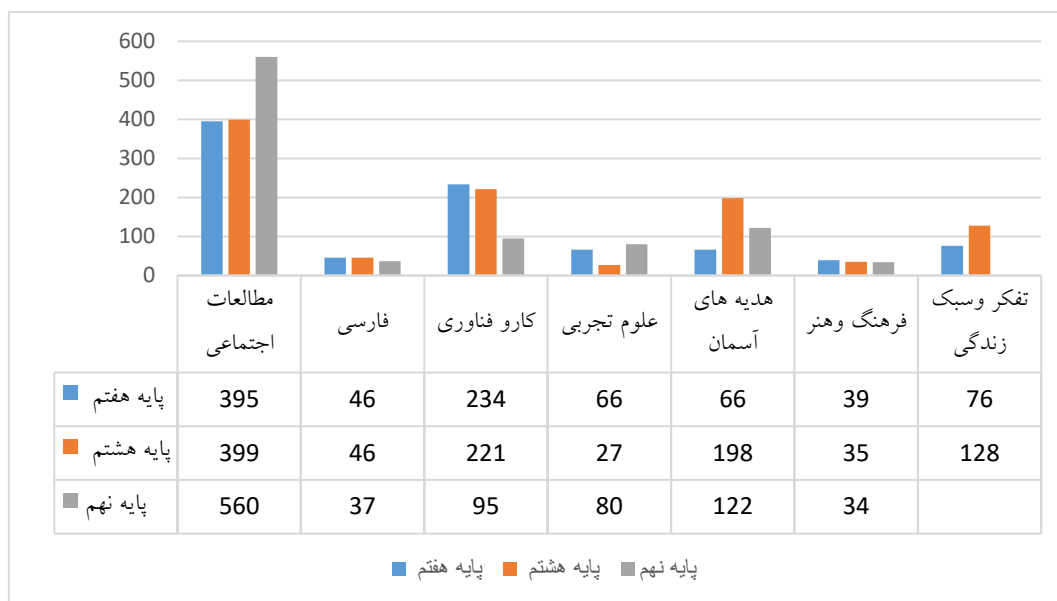
کل محتوا و همچنین مؤلفه مراعات قوانین کسب و کار با 25 جمله و 0.060٪ درصد از کل محتوا کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده است.

مطابق با جدول شماره 9 بیشترین فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در برنامه درسی دوره اول متوسطه (با مجموع کل جملات 40996 جمله) به مؤلفه درک و فهم اقتصادی با فراوانی 1722 معادل 4.20٪ درصد از

نمودار 4 میزان به کارگیری مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در سه پایه

نمودار 4 میزان به کارگیری مؤلفه‌های تربیت اقتصادی به صورت جملات مستقیم و غیر مستقیم و در قالب متن، پرسش و تمرین را نشان می‌دهد. در پایه هفتم میزان به کارگیری مؤلفه‌های تربیت اقتصادی معادل 6.36٪، در پایه هشتم معادل 7.48٪ و در پایه نهم معادل 7.45٪ از کل محتوای هر پایه می‌باشد

نمودار 5 مقایسه فراوانی جملات دارای مؤلفه اقتصادی در سه پایه نسبت به کل محتوای برنامه درسی دوره اول متوسطه

آینده‌پژوهی، اقتصادی و برنامه درسی چگونه است؟ جهت پاسخگویی به این سوال، نتایج مستخرج از تحلیل محتوا، به همراه پرسش‌نامه‌ای با 9 سوال برای خبرگان ارسال شد که 27 نفر به آن پاسخ دادند. پرسش‌نامه در دور اول به صورت ترکیبی از پرسش‌های باز و بسته پاسخ تهیه شد. سوالات 1، 2، 3، 4، 5 قسمت الف و ج، 6، 7 قسمت الف و 8 به صورت بسته و سوالات قسمت ب، 7 قسمت ب، و 9 به صورت باز پاسخ طراحی شد.

مطابق با نمودار 5 کتب مطالعات اجتماعی با 1354 جمله مستقیم و غیر مستقیم بیشترین فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی و کتب فرهنگ و هنر 108 جمله کمترین فراوانی را در بین کتب دوره متوسطه اول به خود اختصاص داده است.

سوال 3: میزان به کارگیری مؤلفه‌های فوق در برنامه درسی دوره‌ی متوسطه‌ی اول از نظر خبرگان

جدول 10: بررسی پاسخ به سوالات بسته پاسخ

شماره سوال	سوال	پاسخ	نتیجه
1	به نظر شما باتوجه به آینده‌پژوهی تربیت اقتصادی، آیا اهداف آموزش و پرورش دوره متوسطه اول در حیطه تربیت اقتصادی با در نظر گرفتن شرایط و نیازهای آینده کافی به نظر می‌رسد؟	70 درصد از شرکت کنندگان پاسخ کم و 26 درصد متوسط و 4 درصد زیاد را انتخاب کرده‌اند.	دور بعدی
2	به نظر شما باتوجه به آینده‌پژوهی تربیت اقتصادی، آیا مؤلفه‌های اقتصادی سند تحول بنیادین در حیطه تعلیم تربیت	53 درصد از شرکت کنندگان پاسخ متوسط و 39 درصد کم و 8 درصد زیاد را انتخاب کرده‌اند.	دور بعدی

	اقتصادی با در نظر گرفتن شرایط و نیازهای آینده کافی به نظر می‌رسد؟	
3	به نظر شما باتوجه به آینده‌پژوهی تربیت اقتصادی، بهترین دوره تربیت اقتصادی در آموزش و پرورش کدام دوره است؟	56 درصد از شرکت کنندگان دوره اول ابتدایی، 23 درصد دوره دوم ابتدایی، 19 درصد دوره اول متوسطه 2 درصد نیز دوره دوم متوسطه را انتخاب کرده‌اند.
4	نمودار زیر درصد مؤلفه‌های تربیت اقتصادی را در محتوای کتب مختلف دوره متوسطه اول نشان می‌دهد، همانطور که مشاهده می‌کنید کتاب مطالعات اجتماعی و سپس کتاب کار و فناوری بیشترین درصد را در تربیت اقتصادی شامل می‌شود، با عنایت به این موضوع و با توجه به آینده‌پژوهی تربیت اقتصادی کدام مورد را برای تربیت اقتصادی در دوره متوسطه اول مناسب می‌باشد؟	39 درصد از شرکت کنندگان اختصاص کتابی مستقل با محتوا و تربیت اقتصادی، در برنامه درسی دوره متوسطه اول و 61 درصد قراری ارتباط افقی بین مباحث تربیت اقتصادی در همه کتاب‌های دوره متوسطه اول را انتخاب کرده‌اند.
5- الف	نمودار زیر درصد مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در کتاب‌های دوره متوسطه اول (کتاب‌های مطالعات اجتماعی، علوم تجربی، هدیه‌های آسمان، کار و فناوری، تفکر و سبک زندگی، فارسی و فرهنگ و هنر در سال تحصیلی 1400-99) را نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن شرایط اقتصادی مبتنی بر مطالعات آینده‌پژوهی، به نظر شما کدامیک از موضوعات زیر در دوره متوسطه اول نیازمند آموزش بیشتری است؟	58 درصد مؤلفه درک و فهم اقتصادی، 30 درصد درک و مهارت حرفه‌ای، 11 درصد التزام به اخلاق حرفه‌ای، 49 درصد توان کارآفرینی، 4 درصد رعایت بهره‌وری و تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت، اهتمام به بسط عدالت اقتصادی و پرهیز از بطالت و بیکاری، 11 درصد مراعات قوانین کسب و کار و 8 درصد التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی را انتخاب کرده‌اند.
5- ج	به نظر شما این مؤلفه‌ها تا چه اندازه در تربیت اقتصادی دانش‌آموزان در آینده موفق می‌باشند؟	66 درصد از شرکت کنندگان زیاد، 27 درصد متوسط و 7 درصد کم را انتخاب کرده‌اند.
6	نمودار زیر درصد کل جملات تربیت اقتصادی را در کل کتاب‌های درسی پایه هفتم تا نهم دوره متوسطه اول (چاپ 1400-99) را نشان می‌دهد. به نظر شما با توجه به آینده‌پژوهی اقتصادی آیا محتوای کنونی کتب درسی دوره اول متوسطه برای تربیت اقتصادی کافی می‌باشد؟	96 درصد شرکت کنندگان خیر را انتخاب کرده‌اند و 4 درصد بله را انتخاب کرده‌اند.
7- الف	- قالب‌های محتوای تربیت اقتصادی در کتاب‌های دوره اول شامل متن (کلمه، جمله، پاراگراف)، تصویر (عکس، شکل، نمودار)، پرسش (تمرین، تکلیف، ارزشیابی) می‌باشد. الف: با توجه به آینده‌پژوهی اقتصادی آیا این قالب‌ها کفایت می‌کند؟	67 درصد از شرکت کنندگان متوسط و 33 درصد کم را انتخاب کرده‌اند.
8	با توجه به اینکه اساساً در برنامه درسی دوره اول متوسطه، زمان خاصی برای تدریس مستقل مطالب اقتصادی در نظر گرفته نشده است، از طرف دیگر روش تدریس در دروس مختلف، متفاوت می‌باشد، لذا از نظر شما برنامه درسی تربیت اقتصادی با توجه به آینده‌پژوهی اقتصادی نیازمند:	45 درصد از شرکت کنندگان تربیت نیروی آموزشی متخصص، 30 درصد برنامه درسی 2 یا 4 ساعت، 15 درصد روش تدریس مستقل و مرتبط، 8 درصد ارائه رشته اقتصادی در دوره دوم متوسطه و 2 درصد بهره‌مندی از منابع خاص

جدول 11: بررسی پاسخ سوالات باز پاسخ

شماره سوال	سوال	پاسخ
5-ب	به نظر شما چه مؤلفه‌های دیگری در تربیت اقتصادی در کتب درسی باید لحاظ کرد؟	استانداردهای کتاب تعلیم و تربیت اقتصادی، ایجاد نگرش اقتصادی، شناخت اقتصاد ایران، نقش سیاست در اقتصاد، آموزش مباحث سرمایه، تربیت اقتصادی در بستر زندگی، مهارت آموزی و آشنایی با مشاغل، آینده پژوهی و تربیت عقلانی، آشنایی با کسب و کارهای روز، تأکید بر تربیت کارآفرین، کارگاه‌های آموزشی (واقعی)
7-ب	به نظر شما چه قالب‌های دیگری برای تربیت اقتصادی در محتوای کتب درسی می‌توان لحاظ کرد؟	استفاده از محصولات چند رسانه‌ای، استفاده از فضای مجازی و محیط واقعی، متون کاربردی و به زبان ساده، نرم افزارهای کاربردی، کارگاه‌های آموزشی، فعالیت‌های فوق برنامه، پروژه‌ها و تکالیف مهارت محور، پروژه‌های کوچک و بزرگ، فیلم‌های آموزشی
9	باتوجه به آینده پژوهی اقتصادی، برای نهادینه شدن تربیت اقتصادی در دوره متوسطه اول چه پیشنهاداتی دارید؟	آموزش گام به گام از پیش دبستان، هدف گذاری تربیت کارآفرین و ساماندهی دروس پیرامون آن، نگارش سند استانداردها و نگارش کتاب‌های متعدد آموزشی، تربیت آموزگاران متخصص، تربیت و آموزش معلمان و خانواده‌ها از طریق کارگاه‌های آموزشی، ایجاد تجربه‌های واقعی برای دانش‌آموزان جهت درک بهتر مفاهیم اقتصادی، ارایه سرفصل‌های جدید در آموزش و پرورش، توجه بیشتر به مفهوم تربیت اقتصادی در سیاستگذاری آموزش و پرورش، ایجاد یک نظام یکپارچه از محتوا و آموزش در سطوح ابتدایی تا متوسطه، تجهیز آزمایشگاه و کارگاه‌های مهارتی، پیشرفت برنامه‌های آموزشی به سمت تأثیر گذاری بر نگرش اقتصادی دانش‌آموزان، ارایه تربیت اقتصادی بر اساس علاقه مند در قالب پروژه و کارگاه‌های کوتاه و بلند مدت.

خبرگان در خصوص اینکه کدام مؤلفه های تربیت اقتصادی در محتوای کتابهای درسی دوره اول متوسطه ضرورت دارد، در پرسش‌نامه‌ای با 11 سوال برای خبرگان ارسال گردید (دور دوم دلفی). به منظور حفظ اعتبار و ارزش پژوهش، میزان پاسخدهی خبرگان در دور دوم نباید از 70٪ کمتر باشد به طوری که تعداد شرکت کنندگان دور دوم نباید از 19 نفر کمتر باشد. در این دور 24 نفر از خبرگان شرکت کردند. در این دور سوالات 1، 2، 3، 4، 5، 6، 8 و 10 در قالب طیف لیکرت از اولویت خیلی کم: 1؛ کم: 2؛ متوسط: 3؛ زیاد: 4؛ خیلی زیاد: 5؛ تنظیم گردید.

سوال 6 به دلیل توافق زیاد (بالای 90٪) تکرار نشد و باقی سوالات برای رسیدن به توافق به دور بعدی انتقال یافت. در این سوال، 96٪ شرکت کنندگان محتوای کنونی کتب دوره متوسطه اول را برای تربیت اقتصادی دانش‌آموزان در آینده ناکافی دانسته‌اند.

سوال 4: با توجه به مطالعات آینده پژوهی و به نظر خبرگان، گنجاندن چه مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در محتوای کتاب‌های درسی دوره اول متوسطه ضرورت دارد؟
نتایج حاصله از دور اول جهت جمع بندی و دریافت نظر

جدول 12 سوالات دور دوم دلفی به همراه پاسخ‌ها

سوالات دور دوم	پاسخ‌ها	میانگین
با توجه به آینده پژوهی تربیت اقتصادی، 70 درصد از شرکت کنندگان اهداف آموزش و پرورش دوره متوسطه اول در حیطه تربیت اقتصادی را با در نظر گرفتن شرایط و نیازهای آینده نا کافی دانسته‌اند. از نظر شما اهداف آموزش و پرورش در دوره متوسطه اول تا چه اندازه نیازهای آینده دانش‌آموزان در تربیت اقتصادی را تامین می‌کند؟	40 درصد پاسخگویان خیلی کم، 24 درصد کم، 20 درصد متوسط، 8 درصد زیاد و 8 درصد خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند.	2.25
با توجه به آینده پژوهی تربیت اقتصادی، 53 درصد از شرکت کنندگان مولفه‌های اقتصادی سند تحول بنیادین در حیطه تعلیم و تربیت اقتصادی را با در نظر گرفتن شرایط و نیازهای آینده، در حد متوسط دانسته‌اند. از نظر شما تا چه اندازه مولفه‌های اقتصادی سند تحول بنیادین نیازهای آینده دانش‌آموزان در حیطه تربیت اقتصادی را تامین می‌کند؟	20 درصد پاسخگویان زیاد، 44 درصد متوسط، 28 درصد کم و 8 درصد خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.	2.83
با توجه به آینده پژوهی تربیت اقتصادی 56 درصد از شرکت کنندگان، بهترین دوره تربیت اقتصادی در آموزش و پرورش را دوره اول ابتدایی، انتخاب کرده‌اند. از نظر شما این دوره تا چه اندازه می‌تواند در تربیت اقتصادی دانش‌آموزان موثر باشد؟	24 درصد خیلی زیاد، 44 درصد زیاد، 20 درصد متوسط، 4 درصد کم و 8 درصد خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.	3.83
با توجه به اینکه کتاب مطالعات اجتماعی و سپس کتاب کاروفناوری بیشترین مولفه‌های تربیت اقتصادی (مبتنی بر ساحت اقتصادی) را شامل می‌شود، 61 درصد پاسخگویان، برقراری ارتباط افقی بین مباحث تربیت اقتصادی در همه کتابهای دوره متوسطه را انتخاب کرده‌اند. از نظر شما برقراری ارتباط افقی بین مباحث در کلیه کتابهای دوره متوسطه اول تا چه اندازه می‌تواند در تربیت اقتصادی موثر باشد؟	24 درصد از پاسخگویان خیلی زیاد، 56 درصد زیاد، 16 درصد متوسط، 4 درصد خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.	4.08
از نظر پاسخگویان، بیشترین درصد مولفه‌های تربیت اقتصادی در کتابهای دوره متوسطه اول (کتابهای مطالعات اجتماعی، علوم تجربی، هدیه‌های آسمان، کار و فناوری، تفکرو سبک زندگی، فارسی و فرهنگ و هنر در سال تحصیلی 1400-99) متعلق به مولفه درک وفهم اقتصادی (58 درصد)، توان کارآفرینی (49 درصد) و درک ومهارت حرفه ای (30 درصد) می‌باشد. تا چه اندازه این مولفه‌ها، می‌تواند در تربیت اقتصادی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه موثر باشد؟	24 درصد از پاسخگویان خیلی زیاد، 48 درصد زیاد، 24 درصد متوسط و 4 درصد خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.	4
با توجه به آینده پژوهی تربیت اقتصادی، 66 درصد از پاسخگویان مولفه‌های درک و فهم اقتصادی، درک ومهارت حرفه‌ای، التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی، پرهیز از بطالت و بیکاری، رعایت بهره‌وری وعدم اسراف، تلاش جهت حفظ وتوسعه ثروت فردی، اهتمام به بسط عدالت اقتصادی، مراعات قوانین کسب و کار و التزام	24 درصد از پاسخگویان خیلی زیاد، 44 درصد زیاد، 28 درصد متوسط و 4 درصد خیلی کم را انتخاب نموده‌اند.	3.95

	به اخلاق و ارزشها در روابط اقتصادی را برای تربیت اقتصادی دانش آموزان کافی دانسته‌اند. از نظر شما این مولفه‌ها تا چه اندازه می‌تواند برای تربیت اقتصادی دانش آموزان موثر باشد؟
-	علاوه بر مولفه های تربیت اقتصادی معرفی شده، مولفه های پیشنهادی متخصصان آینده پژوهی، برنامه ریزی درسی و اقتصاد شامل موارد زیر است، از نظر شما کدامیک از این مولفه ها بیشترین تاثیر را در تربیت اقتصادی دانش آموزان دوره اول متوسطه دارد؟ 24 درصد از پاسخگویان توجه به استاندارد ها، 64 درصد ایجاد نگرش اقتصادی، 16 درصد شناخت اقتصادی ایران، 8 درصد آموزش مباحث سرمایه ، 60 درصد تربیت اقتصادی در بسترنزدگی، 28 درصد مهارت آموزی و آشنایی با مشاغل، 8 درصد آینده پژوهی تربیت اقتصادی، 8 درصد آشنایی با کسب و کارها، 16 درصد تاکید بر تربیت کارآفرین، 28 درصد کارگاههای آموزشی واقعی
3.33	قالب های محتوای تربیت اقتصادی در کتابهای دوره اول شامل متن (کلمه، جمله، پاراگراف)، تصویر (عکس، شکل، نمودار)، پرسش (تمرین، تکلیف، ارزشیابی) می باشد و 67 درصد از شرکت کنندگان ارائه محتوا در این قالب ها را برای تربیت اقتصادی دانش آموزان در حد متوسط انتخاب کرده اند. به نظر شما تا چه اندازه این قالب ها برای تربیت اقتصادی دانش آموزان دوره اول متوسطه مناسب می باشد؟ 4 درصد خیلی زیاد، 24 درصد زیاد، 68 درصد متوسط و 4 درصد خیلی کم
-	علاوه بر قالب های ذکر شده قالب های پیشنهادی متخصصین برنامه ریزی درسی، اقتصادی و آینده پژوهی شامل موارد زیر است. از نظر شما کدامیک از این قالب ها می تواند در تربیت اقتصادی دانش آموزان دوره اول متوسطه مناسب باشد؟ 40 درصد استفاده از محصولات چند رسانه ای، 28 درصد استفاده از فضای مجازی، 12 درصد نرم افزارهای کاربردی، 60 درصد کارگاههای آموزشی، 12 درصد فعالیت های فوق برنامه، 44 درصد پروژه ها و تکالیف مهارت محور، 52 درصد انجام پروژه های کوچک و بزرگ با همراهی دانش آموز، 4 درصد فیلم های آموزشی، 4 درصد متون کاربردی
3.75	با توجه به اینکه در برنامه درسی دوره اول متوسطه، زمان خاص برای تدریس مستقل مطالب اقتصادی و همچنین روش تدریس خاص برای تربیت اقتصادی با توجه به آینده پژوهی اقتصادی در نظر گرفته نشده است، 45 درصد از پاسخگویان، تربیت نیروی آموزشی متخصص و 30 درصد از پاسخگویان، 2 تا 4 ساعت برنامه درسی مختص تربیت اقتصادی در دوره اول متوسطه را انتخاب کرده اند. از نظر شما تربیت نیروی آموزشی متخصص و ارائه 2 تا 4 ساعت برنامه درسی مختص تربیت اقتصادی تا چه اندازه می تواند در تربیت اقتصادی دانش آموزان دوره اول متوسطه موثر باشد؟ 16 درصد خیلی زیاد، 56 درصد زیاد، 16 درصد متوسط و 12 درصد خیلی کم
-	برای نهادینه شدن تربیت اقتصادی در دوره متوسطه اول، متخصصین برنامه ریزی درسی، اقتصادی و آینده پژوهی پیشنهادت زیر را ارائه کرده اند. از نظر شما کدامیک از موارد زیر می تواند در تربیت اقتصادی دانش آموزان دوره اول متوسطه موثر باشد؟ 32 درصد آموزش گام به گام از پیش دبستان، 16 درصد هدف گذاری برای تربیت کارآفرین و ساماندهی محتوای کتب پیرامون آن، 8 درصد نگارش سند استاندارد، 60 درصد تربیت آموزگاران متخصص، 32 درصد آموزش و تربیت خانواده ها، 44 درصد ایجاد تجربه های واقعی جهت درک بهتر مفاهیم اقتصادی، 12 درصد ارائه سرفصل های جدید در آموزش و پرورش، 20 درصد توجه بیشتر به مفهوم تربیت اقتصادی در سیاستگذاری آموزش و پرورش، 16 درصد ایجاد یک نظام یکپارچه از محتوا و آموزش در سطوح

ابتدایی تا متوسطه و 24 درصد ارایه تربیت اقتصادی بر اساس علاقه مندی دانش آموزان در قالب پروژه و کارگاه های کوتاه و بلند مدت.	
---	--

اقتصادی و آینده‌پژوهی پیشنهادات زیر را ارائه کرده‌اند. از نظر شما کدامیک از موارد زیر می‌تواند در تربیت اقتصادی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه مؤثر باشد؟ 60 درصد از پاسخگویان تربیت آموزگاران متخصص، 44 درصد ایجاد تجربه‌های واقعی جهت درک بهتر مفاهیم اقتصادی و 32 درصد آموزش و تربیت خانواده‌ها و آموزش گام به گام از پیش دبستان را انتخاب نموده‌اند.

1-1. بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به این که کتاب‌های درسی در نظام آموزش و پرورش ایران به عنوان یک نظام متمرکز، نقش اصلی را دارا می‌باشد، محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه اول شامل کتب مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، علوم تجربی، هدیه‌های آسمان، فارسی، کار و فناوری و تفکر و سبک زندگی (مختص پایه هفتم و هشتم) از منظر تربیت اقتصادی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. بیشترین موضوعاتی که در محتوای کتاب‌های درسی پایه‌های هفتم تا نهم گنجانده شده، درک و فهم اقتصادی و رعایت بهره‌وری و عدم اسراف و کمترین موضوعات التزام به اخلاق حرفه‌ای و مراعات قوانین کسب و کار می‌باشد. در مجموع در محتوای دوره اول متوسطه موضوع درک و فهم اقتصادی بیشترین محتوا و مراعات قوانین کسب و کار کمترین محتوا را به خود اختصاص داده است. یافته‌های این بخش از نظر دارا بودن بیشترین و کمترین فراوانی مؤلفه‌های تربیت اقتصادی به ترتیب در کتاب مطالعات اجتماعی و فرهنگ و هنر و نیز عدم توزیع نرمال مؤلفه‌های تربیت اقتصادی در محتوای دوره اول متوسطه با نتایج پژوهش سیدی (1399) و لطفی (1397) همخوانی دارد. همچنین محتوای پژوهش حاضر از نظر توجه به بحث مهارت‌ها، رویکردهای فعال تدریس و استفاده از منابع و قالب‌های متنوع مهارت محور در تربیت اقتصادی

مطابق با جدول 12 امتیازهای تمام سؤالات طیف لیکرت به جز سوال 1 و 2 بالاتر از میانگین بود. در مورد سوال 1 (اهداف آموزش و پرورش در حیطه تعلیم و تربیت اقتصادی در دوره متوسطه اول) و سوال دوم (مؤلفه‌های سند تحول بنیادین در حیطه تعلیم و تربیت اقتصادی) امتیاز پایین‌تر از میانگین بود. همچنین شرکت‌کنندگان بر گنجاندن بیشتر سه مؤلفه درک و فهم اقتصادی، توان کارآفرینی و درک و مهارت حرفه‌ای در محتوا درسی دوره اول متوسطه تأکید داشتند. پیشنهادات ارائه شده در سؤالات 7، 9 و 11 پرسش‌نامه دور اول، در دور دوم مورد نظرسنجی قرار گرفت که پاسخگویان امکان انتخاب حداکثر 3 گزینه را داشتند.

در سوال 7 (علاوه بر مؤلفه‌های تربیت اقتصادی معرفی شده، مؤلفه‌های پیشنهادی متخصصان آینده‌پژوهی، برنامه‌ریزی درسی و اقتصاد شامل موارد زیر است، از نظر شما کدامیک از این مؤلفه‌ها بیشترین تأثیر را در تربیت اقتصادی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه دارد؟) 64 درصد از پاسخگویان ایجاد نگرش اقتصادی، 60 درصد تربیت اقتصادی در بستر زندگی، 28 درصد مهارت آموزی و آشنایی با مشاغل و 28 درصد کارگاه‌های آموزشی واقعی را انتخاب نموده‌اند.

در سوال 9 (علاوه بر قالب‌های ذکر شده قالب‌های پیشنهادی متخصصین برنامه‌ریزی درسی، اقتصادی و آینده‌پژوهی شامل موارد زیر است. از نظر شما کدامیک از این قالب‌ها می‌تواند در تربیت اقتصادی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه مناسب باشد؟) 60 درصد پاسخگویان کارگاه‌های آموزشی، 52 درصد انجام پروژه‌های کوچک و بزرگ با همراهی دانش‌آموز و 44 درصد پروژه‌ها و تکالیف مهارت محور را انتخاب نموده‌اند.

در سوال 11 (برای نهادینه شدن تربیت اقتصادی در دوره متوسطه اول، متخصصین برنامه‌ریزی درسی،

آموزشی کشور توجهی خاص به تربیت اقتصادی در مدارس داشته باشند و در طراحی، بازنگری و اصلاح محتوای آموزشی و همچنین تربیت نیروهای آموزشی از مطالعات آینده پژوهانه بهره گیرند. همچنین لازم است این آموزش‌ها از دوره اول ابتدایی و به صورت گام به گام صورت پذیرد تا زمینه پرورش نسلی با توانمندی‌های حداکثری در حوزه اقتصادی مهیا گردد. در همین راستا پیشنهاد می‌گردد: بازنگری در اهداف آموزش و پرورش در دوره اول متوسطه در حیطه اقتصادی و حرفه‌ای توسط سیاستگذاران نظام آموزش و پرورش صورت پذیرد. محتوای تربیت اقتصادی در کتب مختلف دوره متوسطه اول توسط برنامه ریزان و طراحان کتاب درسی توزیع متوازن داشته باشد. در حیطه تربیت اقتصادی و اختصاص 2 تا 4 ساعت برنامه درسی مختص تربیت اقتصادی برای دانش‌آموزان و تربیت آموزگاران متخصص انجام شود. برنامه ریزان و طراحان کتاب درسی به گنج‌لندن محتواهای بیشتر و غنی‌تر با موضوعات درک و فهم اقتصادی، درک و مهارت حرفه‌ای و توان کارآفرینی توجه بیشتری نمایند و برای تربیت اقتصادی از کارگاه‌های آموزشی، طرح پروژه‌ها و تکالیف مهارت محور و محصولات چند رسانه‌ای جهت آموزش استفاده شود. همچنین با توجه به کمبود پیشینه تحقیقاتی قلیل توجه مبتنی بر آینده پژوهی بالاخص در زمینه تربیت اقتصادی، لازم است ضمن جلب اعتماد و همکاری خبرگان، مطالعات بیشتری در این خصوص انجام پذیرد.

منابع

- Abedini, Meymanat, & Jafari, Ahmad. (2019). Content analysis of economic literacy education in the sixth grade. *Curriculum Research*, 9 (2): 85-103.
- Arianfar, Somayeh. (2017). Analysis of the current situation of economic education in the curriculum of the second year of high school from the perspective of teachers & students. Master Thesis of Mazandaran University, Faculty of Humanities and Social Sciences.
- Azizi Yousafv&, Alireza (2018). *Futurology*.

دانش‌آموزان دوره متوسطه اول با پژوهش سیدی (1398) همخوانی دارد. ضمن اینکه از نظر پرداختن به عوامل تأثیرگذار بر یادگیری اقتصادی که شامل معلم متخصص و آموزش دیده و همچنین استفاده از محصولات چند رسانه‌ای است، با پژوهش واتز (2005) همخوانی دارد. یافته‌های این پژوهش، از نظر روش‌های تربیت اقتصادی از جمله استفاده از کارگاه‌های آموزشی و انجام پروژه‌های کوچک و بزرگ با همراهی دانش‌آموز نیز با پژوهش نویبانی و همکاران (2015) همسو می‌باشد.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان کرد که سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به عنوان یک نقشه راه در نظام آموزش و پرورش و در جهت تحول در ساحت‌های مختلف تربیتی تدوین شده است و در ساحت اقتصادی و حرفه‌ای نیز با در نظر گرفتن 10 مؤلفه تربیت اقتصادی می‌تواند به عنوان منبع مناسبی جهت تربیت اقتصادی دانش‌آموزان مطرح شود. چنانچه مؤلفه‌های فوق به طور کامل و دقیق در نظام آموزشی و برنامه درسی پیاده و مباحث برنامه درسی در این راستا تنظیم و به دانش‌آموزان ارائه گردد، می‌توان امید داشت که دانش‌آموزان در مباحث اقتصادی به طور صحیح تری تربیت و آینده روشن تری در این خصوص، داشته باشند.

از نظر خبرگان و صاحب‌نظران شرکت کننده در این پژوهش، برای نهادینه شدن تربیت اقتصادی در دوره متوسطه اول، تربیت آموزگاران متخصص، ایجاد تجربه‌های واقعی جهت درک بهتر مفاهیم تربیت اقتصادی، آموزش و تربیت خانواده‌ها و آموزش گام به گام از پیش دبستان، می‌توانند بسیار مؤثر باشند.

آنچه مسلم است با توجه به سرعت تغییرات در تمامی جوامع و همچنین جدایی ناپذیر بودن مباحث اقتصادی از زندگی افراد، لازم است آموزش و پرورش هر کشوری با نگاه آینده پژوهانه به تربیت اقتصادی دانش‌آموزان بپردازد تا از این طریق بتواند افرادی با قابلیت‌های بالا در حیطه اقتصادی پرورش دهد و موجبات پیشرفت و توسعه آن جامعه را فراهم آورد. با توجه به نتایج پژوهش حاضر، ضرورت دارد که سیاستگذاران و برنامه‌ریزان درسی و

- Future research approach and its role and goals in the education curriculum. *Journal of Educational Research*, 4 (15).
- Khalifa, Reza; & Khalifa, Mustafa. (2018). Future research approaches in the education program.
- Khalil Khani, Maryam (2020). Analyzing the content of the third-grade elementary textbooks and presenting practical solutions for students' economic education with emphasis on the transformation document. Master Thesis, Nasibeh Campus, Tehran, Department of Educational Sciences.
- Keshavarzi, Mehdi; Mohammadian, Mohammad Hussein; Vanadi, Mohammad Ali (2017). Curriculum Content Based on Future Research Development in Iranian Higher Education.
- Mazaheri, Hassan (2018). Key subsystems of the education system. *Teacher Analytical Educational Monthly*, 104-107.
- Motamed, Hamidreza; & Daryanavard, Maryam. (2016). Economic education of students in schools Challenges and solutions.
- Mir Arab, Reza; Haji Tabar, Mohsen; & Arianfar, Somayeh. (2018). Analysis of Economic Literacy Components of Secondary School Textbooks from the Perspective of Teachers and Students.
- Pashkov, A; et al. (2020). The Use of Innovative Learning Methods in the System of Modern Economic Education in the Russian Federation. *TEM Journal*, 9(1), pp.304–308.
- Peyghami, Adel; & Turani, Haidar. (2011). The role of the economics curriculum in the formal and public education curriculum of the world, providing an action plan for a neglected curriculum.
- Seidi, Batool. (2020). Designing and validating the model of economic education curriculum in the first year of high school with an integrated approach. Doctoral dissertation. Al-Zahra University, Faculty of Educational Sciences and Psychology.
- Seidi, Batool; & Ahmadi, Parvin. (2019). Explain the elements of the economic education Tehran: Aftab Giti.
- Bodaghian, Muhmood; & Nateghy, Faezeh. (2016). Neglected citizenship skills in Iran primary schools' curriculum. *Research in Curriculum Planning*, 13 (22), 1-12.
- Fazalizadeh Sufi, Shahram; Qahramani, Jafar; and Alizadeh Aqdam, Mohammad
- Baqer. (2019). Analysis of the curriculum in the elementary school from the perspective of economic education, challenges and obstacles. *Educational Management Research Quarterly*, 11 (2).
- Fathi Vajargah, Cyrus. (2016). Basic principles and concepts of curriculum planning. Tehran: Alam Ostadan Publications.
- Farias, C; & Balardini, F. (2019), "Teaching social economics: Bringing the real world into the classroom and taking the classroom into the real world", *International Journal of Social Economics*, Vol. 46 No. 8, pp. 960-976.
- Ghandahari, Azadeh; Mehr Mohammadi, Mahmoud; Talaei, Ibrahim; & Faraji, Sajjad. (2019). A comparative study of economic education in the elementary school curriculum in Scotland, China, Australia and provide implications for economic education in Iran. *Quarterly Journal of Education*, 35 (3): 59-78.
- Harutiunyan, N; Mkhitarian, Z. (2020). *Pedagogical Futurology: 21 Century Prospect: Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University*.
- Hosseini, Ashraf Sadat (2020). The effect of economic literacy training on problem solving skills of sixth grade students in Tehran. Master Thesis, Tehran School of Welfare, Department of Educational Sciences.
- Iran nejad, P; Ronaghi, S; & Shah mohammadi, N. (2014). Primary schools text books, 2th edition, Sarafranz publication, Tehran, Iran.
- Kaiser, T; Oberrauch, L; & Seeber, G. (2020). Measuring Economic Competence of Secondary School Students in Germany. *Journal of Economic Education*, 51, pp.227–242.
- Khalifa, Reza; & Khalifa, Mustafa. (2018).

design based on resistance economics with a focus on two components, relying on internal capacities and modifying the consumption pattern. Approach Quarterly, 12 (42): 107-126.

curriculum in the general education course. Iranian Curriculum Studies, (55): 5-44.
Yazdani, Abolfazl; Kashti Arai, Narges; & Emadzadeh, Mustafa. (2018). Curriculum